

*„Tudomásul kell venni, hogy a technikai eszközök pusztán jelenlététől, új e-könyv olvasóktól stb. nem lesz innovatív a könyvtár. A professzionalizmus azt is jelenti, hogy sem a technika mesterének, sem rabszolgájának nem kell tartanunk magunkat.”*  
(Koltay Tibor)



Szakmai napunkat 1995 óta rendszeresen szervezzük aktuális témában, változó helyszínekkel, főként Vas megye könyvtárosai számára, de időnként regionális, sőt határon átnyúló partnerkapcsolati kört érintően is. Programunkon mindig olyan témát dolgozunk fel, amely könyvtártípustól függetlenül, a teljes könyvtáros társadalmat érdekelheti, érintheti.

Október 7-ei rendezvényünk helyszíne és házigazdája a szombathelyi Berzsenyi Dániel Könyvtár volt. Kialakított tradícióinkat követve köszöntöttük a térség községi könyvtáraiban hosszú évek óta kitartó, lelkiismeretes munkát végző kol-

légákat. Szombathely Megyei Jogú Város képviselőjében Lazáry Viktor alpolgármester nyitotta meg szakmai tanácskozásunkat.

Idei programunkat az *Új médium az olvasás- és könyvkultúrában* címmel hirdettük meg. A hagyományos dokumentumszolgáltatás bővítési lehetőségeiről, az e-könyvek könyvtári esélyeiről, az ehhez kapcsolódó kétségekről, a technikai, szerzői jogi és kiadói problémákról értekezünk, hazai és ausztriai előadók közreműködésével. Tájékoztatókat hallhattunk a megyei és az egyetemi könyvtárban újonnan bevezetett elektronikus szolgáltatásokról. Vendégünk volt Koltay Tibor tanszékvezető főiskolai tanár (Szent István Egyetem), Kelemen László igazgató (Magyar Média és Információs Központ, Alsóőr), Kótai Katalin projektvezető (T-Systems, Budapest), Csuk Csaba könyvtárigazgató-helyettes (Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ Könyvtára, Szombathely) és Votisky Zsuzsa ügyvezető igazgató (Typotex Elektronikus Kiadó, Budapest).

Koltay Tibor (*E-könyvek: olvasás – technológia – birtoklás*) bevezetőjében kitért olvasásszociológiai, olvasástechnikai kérdésekre: hogyan, mit és mennyit olvasnak az újabb generációk, miként változnak kognitív készségeink, az olvasás iránya, tempója, az olvasó figyelme az ingerekkel dúsított hipertextes, internetes környezetben. A digitális technológiák gyors fejlődése természetessé teszi az e-könyvek széles körű terjedését, hét-

köznapivá válását. A terminológia is letisztul, egyre inkább egységessé válik: „Az e-könyv egyaránt magában foglalja az interneten forgalmazott szöveget és az olvasásához szükséges hardvereket, azaz könyvolvasó készülékeket. A szöveg a hardvertől nem választható el és nem írható újra. Továbbra is hozzájuthatunk olyan könyvtartalmakhoz, amelyeket asztali számítógépünkön, notebookon, PDA-n és más eszközökkel olvashatunk. A PDF és a HTML nem tartozik szorosan az e-könyvek közé.” Az igazi és izgalmas problémát a birtoklás, az ellenőrzés és a fogyasztói magatartás kérdése jelenti. Az e-könyveket nem vásároljuk meg, nem kerülnek a tulajdonunkba, csak licencszerződéseket kötünk, így kérdéses az eladásuk, kölcsönzésük és ajándékozásuk is. A digitális világban a fizetés elektronikusan történik, ami lehetőséget ad a fogyasztói szokások megfigyelésére, az adatgyűjtésre, elemzésekre készítésére. Az e-könyvek olvasása eszközhöz kötött, melynek alkalmazása mindenképp bonyolultabb, mint a nyomtatott könyvé, azonban ez egyre kevesebb használónak okoz problémát, hiszen a kínálat, az olvasóeszközök száma, de a kereslet is folyamatosan növekedik. A nyomtatott könyveket megvásárolhatjuk, megtarthatjuk, kölcsönadhatjuk, eladhatjuk. A könyvtárakban nem ellenőrzik az olvasókat, a könyvesboltokban a készpénzes fizetés is megőrzi a vásárló névtelenségét, a kiadók pedig nem is ismerik vásárlóikat, hiszen minimális mennyiségű könyvet adnak el közvetlen értékesítéssel. Az e-könyv kiadója sokféle korlátozást, tilalmat érvényesíthet a felhasználóval szemben – megtilthatja a másolást, a más formátumba konvertá-

lást, a nyomtatást, a továbbadást, de korlátozhatja az olvasások vagy éppen a kímásolható idézetek számát is –, melyek be nem tartása esetén a könyv megsemmisítheti önmagát, de akár fel is jelentheti olvasóját. A DRM-rendszerek („a digitális tartalmakhoz való hozzáférést lehetővé tevő, szabályozó technikai, műszaki hardver- és szoftvereszközök”) segítségével ellenőrizhetővé, korlátozhatóvá válik a hozzáférés és a felhasználás. Ez újabb kérdéseket, egyebek mellett a magánszféra sérülésének problémáját veti fel, hiszen így az e-könyvek használóinak olvasási szokásai követhetővé, rögzíthetővé válnak. Az ma már tény, hogy az e-könyvek a nyomtatott könyvek mellett kiharcolják a maguk helyét, részei lesznek a könyvtári gyűjteményeknek. Jelenleg a magyar könyvtárak nyolcvan százaléka rendelkezik e-dokumentummal, húsz százaléka birtokol valódi e-könyvet. Az e-könyvolvasók kölcsönzése még nem számottevő. A könyvtárak részéről nagyon sok kérdés merül még fel az e-könyvek könyvtári gyűjteménybe kerülése, a technikai infrastruktúra hiánya és a szolgáltatás mikéntje miatt egyaránt. Koltay Tibor zárógondolatával mindannyian egyetérthetünk: „a művészi kivitelű nyomtatott könyv sokáig meg fogja őrizni szerepét, más területeken a digitális médium nyújtotta előnyök fontosabbak”.

Kelemen László *Roman Huditschnak*, az eisenstadti AK-Bücherei könyvtárvezetőjének előadását (*Ausztriai tapasztalatok az e-könyvek világából*) tolmácsolta a résztvevőknek. Az AK digikönyvtár 2011 márciusa óta Ausztria legnagyobb digitális tartalomszolgáltatója. Állománya, mely kezdetben megközelítőleg tíz-

ezer e-bookból állt, ma már meghaladja a tizennégyezer példányt. Cél az évi harminchárom százalékos gyarapodás elérése, az egyre növekvő igények kiszolgálása érdekében. A digikönyvtár folyamatosan a felhasználók rendelkezésre áll, függetlenül a lakóhelytől, nyitvatartási időtől. A hozzáférés feltételeit a tartományok maguk határozhatják meg, így ez térségenként eltérő lehet. Burgenlandban például a használat díjmentes, így próbálják a földrajzi adottságokból és a rossz könyvtári ellátásból adódó hátrányokat leküzdeni (több mint ezer olvasó van a tartományban, s hetente tíz-húsz új felhasználó veszi igénybe a szolgáltatásokat). A regisztráció egy online kérdőív segítségével történik, melynek kitöltése után elérhetővé válnak a hozzáféréshez szükséges kódok. Jelenleg egy felhasználó egy alkalommal összesen nyolc egységet tölthet le, két hétre. A kölcsönzési idő lejártá után a fájl már nem nyitható meg. Lehetőség van a dokumentumok többszöri letöltésére és előjegyzésre is.

Kótai Katalin (*Mobil eszközökre alkalmazott elektronikus katalógus a megyei könyvtárban*) elmondta, hogy alkalmazkodva a fiatalok eszközhasználatához, a mobil eszközökkel elérhető szolgáltatások kialakításához szükséges fejlesztések, az OPAC ilyen elérhetővé válása, lekérdezhetősége a megyei könyvtár által 2012-ben benyújtott, TÁMOP-3.2.4.A-11/1-2012-0045 kódszámú (*A Berzsenyi Dániel Könyvtár nem formális képzést támogató szolgáltatásainak fejlesztése*) pályázatban szerepelt feladatként. Ezt az igényt „mobilos világunk” tette szükségsszerűvé, hiszen okostelefonjaink mind a szabadidős tevékenységünket, mind a munkánkat segítő

eszközökké, személyes társainkká váltak az elmúlt években. Az eNET-Telekom 2012. évi adatai alapján Magyarországon 6,8 millió hagyományos mobilt és 2,4 millió okostelefont tartanak nyilván. Az okostelefon-használat leginkább a harmincöt–negyven éves korosztályba tartozó, felsőfokú végzettségű, nagyvárosban élő emberekre jellemző, a használók hatvan százaléka internetezik, ötvenhárom százaléka e-mailezik, negyvenöt százaléka látogat közösségi oldalakat, nyolc százaléka vásárol mobillal. A T-Systems mobilibri könyvtári alkalmazása táblagépek, mobiltelefonok használatával éri el a könyvtári portálokat és az integrált könyvtári rendszereket. A könyvtár honlapjára kihelyezett QR-kód beolvasásával automatikus konfigurálás történik, majd lehetővé válik a katalógusban az egyszerű és az összetett keresés. Mód van ISBN-szám alapján történő lekérdezésre is. Az olvasó tájékozódhat személyes adataiban (tagság érvényessége, egyenleg, kölcsönzések, előjegyzések listája), műveleteket végezhet (előjegyzés, hosszabbítás). Hozzáfér továbbá könyvtári adatokhoz (nyitva tartás, elérhetőség stb.) is. Az OPAC mobil lekérdezésével korszerű eszközhasználat valósul meg, mellyel az olvasóközönség online lehetőségei bővülnek.

Csuk Csaba (*Tanulástámogatás más-képp: a Nyugat-magyarországi Egyetem Savaria Egyetemi Központ Könyvtár és Levéltár tanulástámogató szolgáltatásai*) előadásában mind az oktatói, mind a hallgatói munkát segítő digitális könyvtári szolgáltatásokat mutatott be. A könyvtár weblapja az ingyenes Drupal (CMS) rendszerre épül, mely az okostelefonos megjelenítést is tudja ke-

zeln. A könyvtár TÁMOP-os fejlesztésének keretében valósult meg az Egyetemi Tudástár (<http://tudastar.nyme.hu>), melynek feladata az egyetemen digitális formában felhalmozódó tudás (PDF-formátumú diplomamunkák és mellékleteik) gyűjtése, tárolása, a teljes szövegű visszakeresés biztosítása. A dokumentumok csak helyben használhatók, nem nyomtathatók és nem másolhatók. A tudástár a szöveges és képi formátumok mellett lehetőséget biztosít a video- és hangdokumentumok kezelésére is. Ugyancsak hasznos és korszerű szolgáltatás az Ephorus Ltd. cég plágiumkeresője. Az egyetemen készült szakdolgozatokról, több mint egymillió weblap és korábbi szakdolgozat összehasonlító vizsgálata alapján, az oktatók plágiumkeresési jelentést kapnak. Az újdonságok között kell megemlíteni az előadásokról, rendezvényekről a Podcast-csomagok (kamera, állvány, hangosítás) segítségével készített videofelvételeket. A szolgáltatás keretében a könyvtár vállalja a csomagok kölcsönzését, a felvételek elkészítésének megszervezését, a videók feldolgozását és megosztását. A felsőoktatási portálon, a Savaria Egyetemi Központ könyvtárának saját csatornáján már négyszáz felvétel áll a hallgatók rendelkezésére. Előadások, oktatóvideók mellett rendezvényfelvételek, intézménytörténeti filmek, hallgatók alkotásai stb. nézhetők meg nyilvánosan, vagy az oktatók által meghatározott hozzáférési szabályok szerint. Hasonló lehetőség a <http://podcast.nyme.hu> címen elérhető videoportál-szolgáltatás, amely teljes nyilvánosságot és letölthetőséget biztosít.

Dotiskya Zsuzsa előadásában (*Könyvtári esélyek az e-könyvek szolgáltatásában*

*kiadói nézőpontból*) hangsúlyozta, hogy több és hatékonyabb párbeszédre lenne szükség a kiadók és a könyvtárak között, hiszen az e-könyvek terjedése megállíthatatlan, az előregondolkodás és a fejlesztés nagyon fontos lenne. A kiadó vezetője rámutatott, hogy az e-könyvek piaca Magyarországon egyelőre nagyon kicsi, napjainkban még nem biztos, hogy a befektetés megtérül. Az erős DRM-rendszer alkalmazásához kiadói összefogás szükséges. Ennek hiányában a könyvtárak számára az e-könyvek kölcsönözhetőségét kiadója nem támogatja. Annak azonban nincs akadálya, hogy helyben használat céljára a könyvtár beépítse gyűjteményeibe azokat.

A szakmai programok után megtekintettük a nemrég felújított Iseum Savariense Régészeti Műhely és Tárházat.

Jövő évi szakmai napunk helyszíne Kőszeg lesz, tematikája még bizonytalan, azonban az biztos és nagy büszkeséggel tölt el bennünket, Vas megyei könyvtárokat, hogy 2014 őszén a XX. Vas megyei könyvtári nap szervezői és résztvevői lehetünk. ■

